

[Geneze evropského myšlení]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1998](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1998](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 13. 4. 1998
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 13. 4. 1998

[Geneze evropského myšlení]

Už dlouho před zrodem filosofie existovaly nejrůznější dovednosti, a to nejen fyzické a technické (např. způsoby lovu, pěstování plodin, udržování a později i rozdělování ohně apod.), ale dokonce některé, jež nám připomínají dnešní obory techniky a snad i vědy. A přece se první filosofové vyjadřovali o takových „vědomostech“ a „znanostech“ s odstupem a někdy až opovržením (které souviselo s nízkým hodnocením fyzické práce, považované za ne(v)hodnou pro svobodného občana). Paralelně s tímto napětím se uplatňovala právě u filosofů jakási podezíravost a přezíravost ve vztahu ke smyslovému vnímání, které bylo považováno za nespolehlivé, nejisté a často k omylům vedoucí. To je vysvětlitelné jen tím, že se naskytlo poznání jiného druhu, ve srovnání s kterým se smysly dostávaly opětovně do značné nevýhody. Bylo to poznání rozumové, jak řečtí filosofové vždy zdůrazňovali. My ovšem nemůžeme dost dobře upírat jistou rozumnost i rozumovost ani archaickým lidem, myslícím (a žijícím) mytickým způsobem. To však znamená, že musíme rozlišovat několikerych druhů rozumnosti (a rozumovosti), takže filosofii musíme spojovat jen s jedním typem, pro filosofii specifickým. Pro mýtus je charakteristická narativita, pro filosofii (a pro také vědy) zase pojmovost. Vynález pojmů a pojmovosti tak předznamenává novou etapu, ano epochu myšlení. Tak jako se kdysi myšlení muselo emancipovat z vázanosti na činnosti instinktivní nebo nahodilé (tzv. aktivity nazdařbůh, na zkoušku), a to bylo možné díky slovu, vyprávějícímu příběh, bylo nyní možné a posléze i nutné emancipovat myšlení z pouhé příběhovosti a soustředit je především na vymyšlené pojmové konstrukce a na pojmové („logické“) vztahy mezi takovými konstrukcemi (kterým od dob Brentanových a Husserlových říkáme „intencionální objekty“ resp. „předměty“). Filosofie se tedy mohla zrodit pouze tam, kde došlo k tomuto světodějnému vynálezu; to se stalo ve starém Řecku někdy na přelomu 7. a 6. století př.Kr. Samy začátky nám jsou stále skryté, víme jen o tom, co nám dochovalo a předala tradice. Důležitá se zdá být jistá paralelita mezi vznikem a rozvojem filosofie na jedné straně a geometrie na straně druhé. Geometrie je (přinejmenším na velmi dlouhou dobu) jediná věda, která nevznikla odloučením či vydělením z filosofie. Přesnost geometrických konstrukcí nadlouho inspirovala filosofy, aby se pokoušeli geometrický způsob myšlení přenášet a aplikovat na všechny filosofické problémy. Všechny ostatní vědy se postupně oddělovaly od filosofie, ale přebíraly zároveň spoustu vědomostí a praktických dovedností z nejrůznějších profesí předfilosofických. V některých případech to bylo velmi efektivní (i když dnes vidíme, že ani tam to nebylo bez závažných problémů a povážlivých důsledků), v jiných „oborech“ a zaměřeních se problematičnost ukazovala hned nebo alespoň dost brzy. Vcelku lze říci, že evropské myšlení je založeno na onom řeckém vynálezu, ale že nerozvíjí jen pojmovost samu, nýbrž kriticky ji analyzuje a hodnotí a tu a tam ji někdy jen zčásti, jindy do značné hloubky opravuje a reformuje. Pozitivně i negativně tento proces ovlivňovala emancipace věd, přírodních i společenských. Ty dnes představují hlavní zdroj zátěže a setrvačností, které jsou brzdou filosofické obnovy na jiných resp. obměněných principech.

(Písek, 980413-1.)